

Dr. Harka Ákos, társaságunk tiszteletbeli elnöke, túl a 80. évén

Somogyi D.^{1,2}

¹Debreceni Egyetem TTK, Hidrobiológiai Tanszék, Debrecen

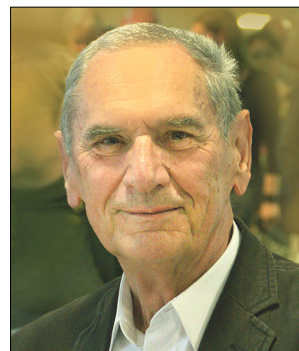
²Debreceni Egyetem, Juhász-Nagy Pál Doktori Iskola, Debrecen

Harka Ákos, a Magyar Haltani Társaság megalapításának kezdeményezője, majd 16 éven át tevékeny elnöke romló egészségi állapota miatt 2022 áprilisában lemondott tisztségéről, de a közgyűlés résztvevői ugyanekkor tiszteletbeli elnökké választották. Harka tanár úr – ahogyan volt diákjai és fiatal munkatársai szólítják – 2021-ben töltötte be a nyolcvanadik évét. A „Debreceni Hidrobiológus Fórum – 2021” konferencia szervezői köszönteni kívánták őt a kerek évforduló alkalmából, de a COVID-járvány miatt az összejövetelt nem tarthatták meg. A 2022. évi konferencián azonban ennek a megünneplésére is sor került. Előbb az Agrárminisztérium természetvédelemért felelős államtitkára, dr. Rácz András köszöntötte, majd a Debreceni Egyetem TTK Hidrobiológiai Tanszékének docense, dr. Antal László méltatta volt gimnáziumi tanárának oktatói, kutatói és ismeretterjesztő munkásságát, a végén pedig jó egészséget kívánva gratulált. Ennek az előadásnak az anyagát kiegészítve készült el ez az életmű-ismertetés, amely a 15 éven át tanár úr által szerkesztett Pisces Hungarici-ben lát napvilágot.

Harka Ákos 1941. február 15-én született Békésszentandrásan. A szarvasi gimnáziumi érettségit követően előbb a Szegedi Tanárképző Főiskolán tanult, majd a József Attila Tudományegyetemen szerzett oklevelet, ahol később a Tisza halaival foglalkozó doktori disszertációját is megvédte.

Pályafutását kezdettől fogva az oktatáshoz és a haltani kutatáshoz fűződő kettős kötődés jellemezte. Biológia-kémia szakos tanárként folytatott munkáját – amely 1963-tól mindvégig a tiszafüredi Kossuth Lajos Gimnáziumhoz kötődött – hármass cél vezérelte. (1.) Lehetőleg minden diáknak meg kell tanítani azokat az alapokat, amelyek nélkülözhetetlenek a természet alapvető folyamatainak a megértéséhez. (2.) A továbbtanulni vágyókat olyan felkészítésben kell részesíteni, hogy eséllyel pályázhassanak a főiskolákra és egyetemekre. (3.) A kiemelkedő tehetségeknek pedig olyan segítséget kell adni, hogy az ország legjobbjaival is fölvehessék a versenyt.

Hogy miként sikerült elérni e célkitűzéseket, az eredmények mutatják. Tanítványai 26 alkalommal jutottak be a középiskolai tanulmányi versenyek 20–25 fős országos döntőjébe. Jó néhányan végeztek közülük az első tízben, ami felvételi vizsga nélküli egyetemi felvételt biztosított, de akadt köztük harmadik, második és első helyezett, sőt dicsérettel szerepelt nemzetközi diákolimpikon is. Mellettük a jó eredményt mutató érettségi és felvételi vizsgák is arról tanúskodnak, hogy tanulóinak a felkészítése sikeres volt. A kémiából és biológiából elért eredmények jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a tiszafüredi gimnáziumot a megye legjobb középiskolái között tartották számon, s hogy a tanár úr egy budapesti elismerést követően megkapta a kiemelkedő tehetséggondozásért adható *Pro Talento* díjat.

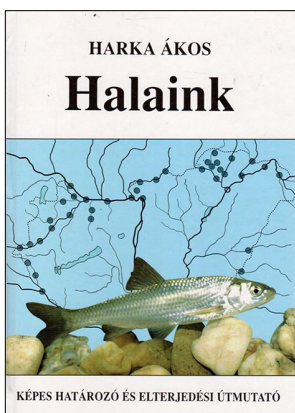

Tanítványait a tudomány és a tudás tiszteletére nevelte, s arra törekedett, hogy diákjai az egészségüket és a környezetüket egyaránt védendő és megőrzendő értéknek tekintsék. Pedagógiai elgondolásai, korszerűsítési javaslatai *A Kémia Tanítása* és *A Biológia Tanítása* című szaklapokban láttak napvilágot. A természet és a halak iránt különösképpen érdeklődő fiatalok a gyakorlati kutatómunka alapjaival is megismerkedhettek irányításával, hiszen éveken át vezette a hortobágyi természetvédő és kutatótáborok haltani szekcióját, illetve segítő társként egy-egy diákját még a hosszabb nyári táborozással járó kutatóútjaira is magával vitte. Segítőkészségét nyugdíjasként is megőrizte, a közben már egyetemre került diákjait is bevonta kutatásaiba. Volt tanítványai közül sokan váltak a tudomány művelőivé. Akad közöttük, aki az orvostudománynak s van, aki a kémiának a professzora lett, de nem hiányoznak közülük a hidrobiológia és a tudományos haltan, az ichtológia egyetemen oktató szakemberei sem.

Életének másik meghatározó tevékenységével, a kutatómunkával még a főiskolai tudományos diákkörben ismerkedett meg. Ennek keretében készítette első tudományos dolgozatát, amellyel a dr. Woynárovich Elek professzor úr elnökségével lezajlott országos konferencián első díjat nyert. Tiszafüreden a Tisza halaival kezdett foglalkozni. Adatokat gyűjtött az akkor még csak tervezett és építés alatt álló Kiskörei-víztározó, azaz a későbbi Tisza-tó területére eső folyószakasz duzzasztás előtti halállományáról, összehasonlítási alapot teremtve ezzel a bekövetkező változások kimutatására. Mindmáig tartó felmérései alapján rendszeresen tett és tesz javaslatokat még ma is a Tisza-tó halgazdálkodásának alakítására, és folyamatos adatsorai sokat segítettek a 2000. évi cianidszennyezést követő kárfelmérésben is. Emellett jelölt halakkal tanulmányozta a ponty vándorlását, hazánkban első és mindmáig egyetlen kutatóként pikkelyévgyűrűk alapján tisztázta a csuka, csontmetszetek évgyűrűinek segítségével pedig a harcsa természetesvízi növekedését. Vizsgálta továbbá a Tisza-tavi süllők és pontyok növekedési ütemét, tökéletesítette a halak csontmetszet alapján történő kormeghatározási módszerét, s Pintér Károly bevonásával kimutatta, hogy a törpeharcsának új alfaja alakult ki Európában. Növekedésvizsgálatai nemzetközi szinten is visszhangot keltettek, négy kontinens tizenkilenc országából érdeklődtek irántuk a hasonló témán dolgozó kutatótársak, különnyomatot, azaz másolatot kérve az ezekkel foglalkozó közleményeiről.

Érdeklődése később – a továbbra is megkülönböztetett figyelemben részesített tiszai halak mellett – kiterjedt az ország és a Kárpát-medence más tájaira és a gerincesek más csoportjaira is. Megírta Tiszafüred növény- és állatvilágát (1985), majd dr. Endes Mihállyal közösen publikálta előbb a Jászság (1985) és a Heves–Borsodi-sík gerincesfaunájának (1987), majd a tiszai Alföld denevérfaunájának (1999), illetve kisméltfaunájának (1999) a kutatási eredményeit. Szolnok, Heves és Borsod megye területén számos olyan természeti érték feltárásában vett részt, amely később ennek nyomán kapott törvényi védelmet, a *Szolnok megye természeti értékei* című kötet (1989) létrehozásában pedig szerkesztőként és szerzőként is közreműködött.

Igen jelentősek voltak halfaunisztikai kutatásai, amelyek az ország folyóvizeinek aktuális halállományát tárták föl. Jól példázza e munka szükségességét, hogy a 2017-ben írt *Új halfajok megjelenése a Tisza-tóban 1978-tól napjainkig* című dolgozata kereken tíz olyan halfajt ismertet, amelyek korábban ismeretlenek voltak ezen a tájon. A hazai

felmérések mellett bekapcsolódott az Erdélyben, Kárpátalján és Felvidéken nemzetközi együttműködés keretében folyó ökológiai és természetvédelmi kutatásokba is.

Vizsgálatai Magyarország és a Kárpát-medence számos vizéből jeleztek olyan halfajokat, amelyek korábban ott ismeretlenek voltak. Faunisztikai kutatásainak összegzéseként írta meg *Halaink* című könyvét (1997), amely a hazai halfaunát elsőként mutatta be színes fotók és elterjedési térképek segítségével. A kötet képes határozóként is kedvelt lett, de igazi értékét az adta, hogy képet adott Magyarországon halainak XX. század végi elterjedéséről, ugyanis ezt megelőzően csak rég elavult adatok álltak a természetvédelem rendelkezésére, s azok alapján kellett döntenie a halvédelemmel kapcsolatos kérdésekről.

Mindemellett egyebek közt tisztázta a küllőfajok hazai elterjedését és ökológiai igényeit, valamint elsőként mutatott rá a hazai ezüstkárászok szaporodásmódjának a változására. Kimutatta, hogy több, a Fekete-tenger vidékéről hozzánk érkező faj jelenleg is terjeszkedik, és adatsorokkal bizonyította, hogy ebben meghatározó szerepe van vizeink fölmelegedésének. Társszerzőkkel új fajokként jelezte Jugoszláviából a széles durbincsort, Szlovákiából a fekete törpeharcsát, Szerbiából a kaukázusi törpegébet, 1997-ben pedig elsőként írta le az amurgéb Kárpát-medencei – és egyben hazai – megjelenését.

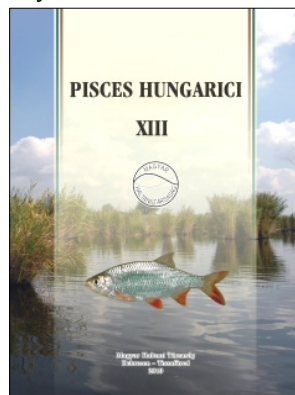

Hatvanadik életévét betöltve Harka tanár úr elkészítette a pedagóguspályájától, a kutatás és az ismeretterjesztés vált főtevékenységévé. Új témaként néhány védett halfaj, így a halványfoltú küllő, a szivárványos ökle és a bolgár törpecsík növekedésével és élettartamával foglalkozott, vizsgálta a klímaváltozás faunamódosító hatását és a halak szaporodásában játszott szerepét, de mellettük folytatta a faunisztikai adatgyűjtést is. Újabb könyve, a Sallai Zoltán bevonásával írt Magyarország halfaunája 2004 végén jelent meg. A mű mind a mai napig a legteljesebb képet adja hazánk halfaunájáról, ezért internetes változata 2007-ben bekerült a felsőfokú képzést szolgáló Digitális Tankönyvtárba is.

Új fejezet kezdődött életében, amikor kezdeményezésére a természetes vizek haltani kutatói, a természetvédelem munkatársai és a hozzájuk csatlakozó halbarátok 2005-ben a Debreceni Egyetem agrárkampuszán megalapították a Magyar Haltani Társaságot. A zömmel magyarországi, de szlovákiai, romániai és szerbiai szakembereket is befogadó, magát tagdíjából fenntartó, szigorúan civil társaság viszonylagosan kis létszáma ellenére is jelentős megbecsülést vívott ki. Ezt jelzi, hogy egyike lett annak a négy társadalmi szervezetnek, amely az illetékes minisztériumtól már a tervezés fázisában megkapja véleményezésre a halainkkal kapcsolatban készülő összes jogszabályt.

Az egyesület tevékenységének két fő területe: a kutatás és az ismeretterjesztés. A kutatómunkát a társaság által évente megrendezett haltani konferenciák szolgálják, amelyeken új kutatási eredményeiket ismertetik és vitatják meg egymással a szakemberek. Mivel 2005-ben a társaság megalakulása is egy haltani konferenciával kezdődött, 2022-ben már a XVIII. Magyar Haltani Konferenciára került sor. Említésre méltó, hogy a konferenciákat évente váltott helyszínen, a Debreceni Egyetemen és Tiszafüreden tartja a társaság, és hogy a tiszafüredi konferenciákat a város önkormányzata anyagilag is támogatja. Ennek köszönhetően a Tisza-tó fővárosa egy rendszeres tudományos rendezvény kedvelt színhelyévé vált.

A kutatómunka elengedhetetlen része az eredmények publikálása, közkinccsé tétele. Erre kínál lehetőséget a társaság időszaki kiadványa, a Debrecen–Tiszafüred kiadási helyet címlapján is viselő *Pisces Hungarici* (a latin cím jelentése: magyar halak). A 2007-től 2021-ig Harka Ákos szerkesztésében megjelenő, szakmai körökben elismert periodikává fejlődött kiadvány

cikkeit a világszerte ismert, angol nyelvű *Zoological Record* is referálja, azaz rövid, angol nyelvű tartalmi ismertetést ad róluk.

A kötetek cikkei – a magyar haltani szaknyelv ápolása érdekében – zömmel magyar nyelven jelennek meg, csupán a kivonatuk angol, de a kiadványokban akad egy-két angol nyelvű dolgozat is, magyar kivonattal. Érdeemes megemlíteni, hogy a megjelent kötetekből nem csupán a társaság tagjai kapnak díjmentesen egy-egy tiszteletpéldányt, hanem a nemzeti parkok, a környezetvédelmi felügyelőségek, a vízügyi igazgatóságok, az agrár-felsőoktatási, illetve a biológus- és biológiatanár-képző intézmények könyvtárai is.

Tanár úr a kötetek szerkesztőjeként már a kezdetektől különös figyelmet fordított a fiatalok bevonására. Aktivitásának köszönhetően számos egyetemista kapcsolódott be a haltani kutatómunkába, segítségével jó néhányan készítettek szakdolgozatot, diplomamunkát, tudományos diákköri dolgozatot, illetve írták meg első tudományos közleményüket, szakcikküket. A rövidebb, de hírértékű szakcikk megjelenését a *Halászat* folyóiratnak *A Magyar Haltani Társaság hírei* című rovata biztosítja, amelynek ugyancsak ő a szerkesztője. (A bemutatott lapszám címlapján a félig befagyott tisztaörvényi Tisza-szakaszt ábrázoló kép is az ő felvétele).

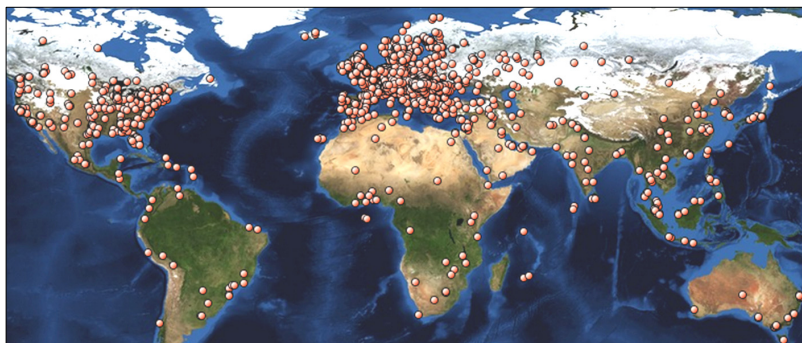
Több évtizedes tanári munkájának bizonyára része van abban, hogy az ismeretterjesztés a kutatómunkával egyenrangú szerepet kapott a társaság tevékenységében. Ez a munka kezdetben főként előadások tartását és ismeretterjesztő cikkek írását jelentette. Májig sem mondtak le ezekről, mert a személyes találkozást és a tudományt népszerűsítő lapokban való publikálást továbbra is fontosnak tartják, de a kor szelleméhez igazodva sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek a lényegesen hatékonyabbnak bizonyuló internetes kapcsolatokra. A társaság első honlapja 2006-ban készült el, de az még meglehetősen kezdetleges volt, csupán kis terjedelmű anyagok közlésére volt alkalmas. A 2007-ben létrehozott új, de azóta többször módosított, újabb és újabb oldalakkal kiegészített változat már többféle igényt képes kielégíteni. Ezen – amellet, hogy a *Pisces Hungarici* digitalizált cikkei is elérhetővé váltak – számos lehetőség nyílik az ismeretterjesztésre.

Az egyesület – Harka Ákos ötlete nyomán – 2010-ben bevezette az „év hala” választást. Ennek valódi célja a Kárpát-medence őshonos halaink ismertebbé tétele, annak tudatosítása, hogy minden őshonos halfaj természeti érték, mérettől és gyakoriságtól függetlenül. Első alkalommal még a társaság elnöksége választotta meg az év halát. Ám annak érdekében, hogy az érdeklődők passzív befogadóból aktív közreműködővé váljanak, 2011-től – ugyancsak az ő javaslatára, de Antal László közreműködésének köszönhetően a hasonló akciók közül hazánkban elsőként – már internetes szavazást kínált a honlapunk. Ettől kezdve az elnökség csak három jelöltet állít, ügyelve arra, hogy legyen közöttük fogható és védett faj is. Ilyen módon az évek során már harminckilenc őshonos hallal ismerkedhetett meg a nagyközönség a társaság honlapjának „Év hala” oldalán. A szavazás októbertől december 31-ig tart, s január elsején az egyesület honlapján, valamint egy MTI-sajtóközleményben hirdet eredményt a társaság. A hírt számos hírcsatorna, napilap és horgászportál veszi át, köztük a határon túli magyarok lakta területek médiumai. Több rádió és televízió is riportot készít a választás eredményéről, többszörösrre növelve ezzel az elérhető közönséget. Az akció a Magyar Posta érdeklődését is felkeltette, aminek eredményeként 2020-ban egy 185 Ft névértékű, 40 x 30 milliméteres alkalmi bélyeggel emlékezett meg az év halának választott süllőről.

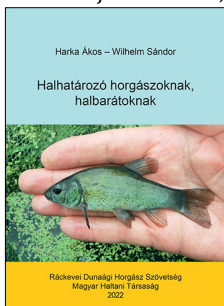
2012-ben „Mit fogtam?” címmel – ugyancsak a tanár úr ötlete alapján és az ő válaszaival – egy új oldalt nyitott a társaság honlapja, amely beküldött fényképek alapján segíti a horgászokat az általuk föl nem ismert halak azonosításában. Lényegében egy önként vállalt ingyenes szolgáltatást biztosít ezzel a társaság, segítve a fajismeret fejlesztését. Ennek érdekében 2014-től Facebook-oldalt is működtetünk, melynek segítségével további rétegekhez jutnak el a híreink. Kezdetben csak százakhoz, utóbb már ezrekhez.

A szervezet honlapjának – a 2012. szeptember 24-én történt megújításától 2020. december 31-ig – több mint 400 ezer látogatója volt. A legtöbben természetesen Magyarországról keresték fel (85,2%). Ezt követte az USA (4,2%), majd Románia (1,5%), Szlovákia (1,3%), Németország (1,2%) és Szerbia (1,1), de amint a mellékelt térképvázlat mutatja, öt kontinens számos országából érdeklődtek a társaság tevékenysége, hírei iránt.

Harka Ákos az évek során számos adattal, észrevétellel és sok halfotóval segítette teljesebbé tenni a FishBase nemzetközi – kutatók által gyakran felkeresett – internetes adatbázisát. Az ide feltöltött fotóinak publikációs célú felhasználására kanadai, cseh, horvát, francia és iráni szakemberek kérték már hozzájárulását, amit meg is kaptak. Közreműködésének eredményeként a portál szerkesztősége külső munkatársként fogadta be, s ennek köszönhetően 2011 óta a Haltani Társaság honlapja közvetlenül, egyetlen kattintással elérhető lett az adatbázisból. Ez tette szükségessé a weboldal angol nyelvű, egyszerűsített változatának elkészítését, ami újabb látogatókat vonzott.

A társaság elnökségének 2016. évi értékelése szerint Magyarországon a halak kevesebb figyelmet kapnak a társadalomtól, mint amennyit jelentőségük indokolna. Dr. Juhász Lajos alelnökünk javaslatára kezdeményezték, hogy március 20-a, amikor a halak szaporodásának főszézonja kezdődik, legyen a halak napja. Miután javaslatukat az akkori Földművelésügyi

Minisztérium Horgászati és Halgazdálkodási Főosztálya, a Magyar Országos Horgász Szövetség (Mohosz), a Magyar Akvakultúra és Halászati Szakmaközi Szervezet (MAHAL), továbbá az Akvaristák Magyarországi Egyesülete (AME) is támogatta, 2017. március 20-án Budapesten, a Mohosz rendezésében került sor a halak napja első központi rendezvényére. Két évvel később pedig Tiszafüred adott otthont az ünnepségnek, melyet a Magyar Haltani Társaság elnöke méltóképpen szervezett meg.

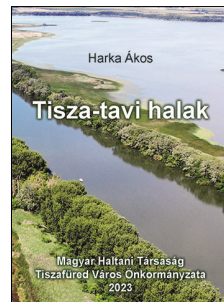
Az ismeretterjesztés kapcsán érdemes megemlíteni két, 2017-ben megjelent kis könyvet. Ezek egyike az a terepre szánt, mellényzsebbe illő kiadvány, amely *Halhatározó horgászoknak, halbarátoknak* címmel a Földművelésügyi Minisztérium Horgászati és Halgazdálkodási Főosztályának a megrendelésére készült. A Harka Ákos szerkesztésében és Wilhelm Sándor társszerzőségével írt 88 oldalas, 50 rajzzal és 136 színes fotóval illusztrált zsebkönyv igen gyorsan elfogyott, de 2022-ben a Ráckevei Dunaági Horgász Szövetség és a Magyar Haltani Társaság gondozásában megjelent az második, módosított kiadása is.

A másik, szintén 2017-ben megjelent ismeretterjesztő munka a *Tiszafüredről természetkedvelőknek, halbarátoknak* című könyvecske, amely 120 oldalon 30 rövid és 15 hosszabb írással, valamint 60 színes képpel igyekszik érdeklődést kelteni olvasóiban a térség élővilágának alaposabb megismeréséhez.

Ugyancsak ismeretterjesztő céllal készül az a kis zsebkönyv is, amely *Tisza-tavi halak* címmel 2023-ban kerül majd ki a nyomdából.

A mindössze 64 oldalas kis könyvecske közérthető, könnyen olvasható stílusban ad képet az ország második legnagyobb vízterületének halállományáról. Bemutatja röviden, hogy milyen jelentős változások történtek a duzzasztott folyószakasz halfaunájában, majd egyenként sorra veszi, rövid írásokkal és színes fotókon is bemutatva a folyómeder áramló vizét kedvelő, a folyómederben és a tározótérben egyaránt otthonos, és a tározótér állóvizeit előnyben részesítő halakat, végül pedig röviden ismerteti a vízterület halgazdálkodási hasznosítójának tevékenységét.

Harka Ákos közel négyszáz kisebb-nagyobb publikációjából mintegy százötven a tudományos közlemények száma, a nagyobb hányad szakcikk és ismeretterjesztő írás. Többségük a *Halászat* című szaklapban olvasható, de sok cikkét a *Tiscia*, az *Állattani Közlemények*, a *Pisces Hungarici*, a *TermészetBúvár*, valamint az *Élet és Tudomány* adta közre. Számos cikke és tanulmánya külföldön látott napvilágot.

Pedagógusi, ismeretterjesztő, természetvédő, kutatói és tudományos-szervező munkájának eredményességét hivatalos elismerések sora jelzi. Ezek időrendben a következők: Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1976), Kiváló Pedagógus (1980), Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért (1993), Pro Talento (2001), Tiszafüred Város Díszpolgára (2002), Pro Natura Emlékplakett (2004), a pedagógusok Kossuth-díjaként emlegetett Rátz Tanár Úr Életműdíj (2012) és a Pro Natura Díj (2018).

Tulajdonképpen az előbbiek közé besorolható az a Magyar Tudományos Akadémia titkára által alapított Pedagógus Kutatói Pályadíj is, amelyet 1999-ben a Halaink című könyvét megalapozó kutatási eredményeivel pályázva nyert el.

2015. augusztus 20-án – a Magyar Haltani Társaság elnökeként – egy kiemelkedő megtiszteltetésben is része volt: Magyarország köztársasági elnöke a „*Kárpát-medencei halfaunisztikai kutatások területén elért kiemelkedő eredményei, valamint hazánk vizeit és halait népszerűsítő ismeretterjesztő tevékenysége elismeréseként*” a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetésben részesítette.

Végül pedig egy különleges elismerés, amelyet azért tart nagyra, mert azoktól kapta – volt tanártársaitól és diákjaiból lett kollégáitól –, akik a legközelebről ismerték pedagógiai tevékenységét. A tiszafüredi Kossuth Lajos Gimnáziumban 2018-ban róla nevezték el tanári munkásságának fő színterét, a kémiai előadótermet.

Megköszöve bár, de a Magyar Haltani Társaság nevében a kerek évforduló alkalmából ezúton is kívánunk egyesületünk alapítóelnökének – jelenleg tiszteletbeli elnökének – jó egészséget és további, az eddigiekhez hasonló aktivitásban telő, sikeres és boldog éveket!

SOMOGYI DÓRA